

BREUS NOTES SOBRE L'HERBARI DEL COL·LEGI LA SALLE DE FIGUERES

Per JOAN VALLÈS I XIRAU

Departament de Botànica
Facultat de Farmàcia
Universitat de Barcelona

Treball dedicat amb tot l'afecte al germà Leoncio Gascón, E.C. que ha estat per a mi un gran professor i mestre de ciències naturals i que em començà, ja fa deu anys, a fer afeccionar a aquesta matèria. També al germà Emilio Cantarino, E. R., professor de matemàtiques de gran record. I amb ells a alguns altres professors del col·legi que m'inculcaren gust per l'estudi.

Quan els germans de les Escoles Cristianes o de La Salle foren obligats a marxar de França a causa d'una llei contrària a l'ensenyament clerical promulgada el 1904, un grup procedent del col·legi de Béziers s'instal·là entre nosaltres, primer als Hostalets de Llers i més endavant –l'any 1909– a Figueres; a la nostra ciutat fundaren un col·legi anomenat hispano-francès o de la Immaculada –aquest és el mateix nom que tenia el de la ciutat occitana d'on provenien els religiosos. Aquest col·legi és el que avui coneixem amb el nom de La Salle (de Figueres) o, més popularment, els Fossos, nom que ha d'alludir a uns esvorancs semblants als fossars de defensa dels antics castells, que hi havia als voltants de l'edifici en altres temps.

Algunes institucions religioses s'han distingit sempre per la dedicació de membres seus a alguna de les branques de la ciència natural, la botànica en no poques ocasions. Pel que fa a casa nostra, hem d'esmentar un germà de la Salle i l'escola que va crear, que encara avui perdura dins la família lasalliana: Frère Sennen (nom religiós del botànic occità Etienne Marcellin Granier-Blanc, nascut a Le Hameau de Moussac, prop de Coupiac, el 1861 i mort a Saint-Luis-la-Calade el 1937). L'any 1904, arribà a Catalunya i les seves primeres exploracions tingueren lloc precisament als encontorns de Figueres; fruits en són algunes de les seves moltes publicacions; i justament quan vivia a l'Empordà començà a preparar les col·leccions de plantes seques que repartí per tot el món botànic i que constitueixen la part més important de la seva obra. Més endavant explorà moltes altres contrades catalanes, principalment els volts de Barcelona. Col·laboraren amb ell al llarg de la seva dilatada estada a les nostres terres diversos companys de comunitat, entre els quals esmentarem els germans Agustí, Jeroni, Gonçal, Elies i Bianor.

Duplicats de plantes de frère Sennen i d'altres confreres que treballaren amb ell o continuadors de la seva tasca són la base de l'Herbari del Col·legi la Salle de Figueres, una de les col·leccions més interessants del seu no gens menyspreable Museu d'Història Natural.

Aquest Herbari ha estat revisat i ordenat l'any 1978 pel membre més important en l'actualitat de l'escola senneniana: el germà Teodor Lluís (nom religiós del botànic empordanès Ramon de Penyafort Malagarriga Heras, nascut a Figueres l'any 1904). Ara té cura del seu manteniment el germà Leoncio (Celestino Gascón Millán, nat a La Zoma, prop d'Alcañiz, l'any 1921, llicenciat en Ciències Naturals, que s'ocupa també –i amb molt d'encert– de l'ensenyament de l'esmentada disciplina als cursos superiors del col·legi –actualment, 3er de BUP).

L'Herbari és dividit en tres seccions:

La de Flora de l'Alt Empordà, constituïda per unes 1.700 plantes repartides en 42 caixes. La nostra flora comarcal hi és ben representada, ordenada segons els catàlegs de MALAGARRIGA (1976 i 1978) que hom trobarà a la bibliografia.

La de Flora Ibèrica, amb les plantes de la Península Ibèrica i les illes balears, ordenades segons MALAGARRIGA (1978-80). Formada per uns 2.500 plecs continguts en 64 caixes.

La General, amb plantes recollides en molt diversos països, sobretot d'Europa, Nord d'Àfrica i Sudamèrica. Són 194 caixes on es guarden uns 8.000 plecs.

A part, hi ha també algunes caixes amb plantes per incloure i les de la col·lecció del germà Leoncio (unes 10 caixes). I, a més, unes quantes col·leccions d'algues, líquens, falgueres... col·locades en caixes més antigues i que probablement devien estar destinades a l'ensenyament dels alumnes del col·legi. Uns 10 plecs són exposats en una vitrina, justament amb les col·leccions de minerals, insectes... .

En total, doncs, l'Herbari és constituït per més de 12.000 plecs, curosament guardats en unes 300 caixes.

Com ja hem dit, bona part de les plantes corresponen a duplicats dels *exsiccata* de frèrre Sennen i els seus col·laboradors. També, a plantes obtingudes per ells o altres botànics en intercanvi amb científics diversos del país i forans; entre els darrers, podem esmentar els noms de Duffour, Revenchon, Dupin i Magnier i entre els primers, Pau, Texidor i Trèmols, per dir-ne només uns quants. Finalment, cal tenir en compte també les plantes recollides més recentment, resultat de les herboritzacions de botànics actuals com el mateix germà Malagarriga, entre força altres.

Pràcticament totes les plantes estan en bones condicions de recollecció i de conservació.

L'Herbari del Col·legi La Salle de Figueres, al qual acabem de fer un ràpid cop d'ull en les línies anteriors, és d'una envergadura força important pel que fa al nombre d'exemplars. Cal tenir present, això sí, que els herbaris més grans dels Països Catalans –el de l'Institut Botànic de Barcelona i el de la facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona, per aquest ordre– ultrapassen el milió i els cent mil plecs, respectivament. De totes maneres, l'Herbari figuerenc és, sens dubte, el més gran de les comarques gironines i els altres herbaris catalans, sobretot els d'institucions no universitàries, ja solen ser d'una magnitud amb la qual es pot comparar –i molts cops avantatjosament– la del que ara ens ocupa.

Pel que fa a utilitatge, l'Herbari de la Salle de Figueres disposa de les lupes binoculars que usen els alumnes del centre per a les pràctiques de ciències naturals i dels altres accessoris necessaris per al maneig de les plantes. La instal·lació és en bon estat i no s'hi detecten infestacions de còrs que afectin els plecs. Quant a bibliografia, hi ha la

Flora de Catalunya, de Cadevall, diverses flores franceses, entre elles les de Bonnier i d'altres de regionals, la *Sinopsis de la Flora Ibérica*, de Malagarriga i diversos opuscles de frèrre Sennen, entre altres textos. Pel que fa a flors bàsiques per a la determinació dels vegetals, només hi trobem a faltar *Flora Europaea*.

Aquest herbari por ser una eina de gran utilitat per a estudiants i ensenyants de la nostra comarca i també per a estudiosos de fora, sobretot per als que s'interessin per la flora altempordanesa, ja que aquesta és en una secció separada de les altres i així és més fàcil accedir als especimens recollectats en aquesta contrada.

Amb aquest succint article hem pretès tan sols donar a conèixer l'existència i l'estat de l'Herbari del col·legi dels germans de la Salle, ja que probablement era força ignorat per moltes persones el fet que a Figueres hi hagués una collecció de plantes d'un volum tan respectable i que pot constituir un instrument que representi un bon ajut en el treball de molts naturalistes de casa nostra, a més de tenir un indubtable interès pedagògic per a professors i alumnes de ciències naturals dels diversos nivells de l'ensenyament.

Ja el 1925 FONT i QUER es lamentava que «malauradament el valor dels nostres herbaris no ha estat fins avui suficientment comprès». Esperem i desitgem que divulgant-ne l'existència contribuïm un xic a fer-los conèixer i, per tant, valorar com es mereixen.

AGRAÏMENT.

Agraeixo als germans Leoncio Gascón i Teodor Lluís Malagarriga, de les Escoles Cristianes, les informacions que m'han donat i les facilitats en tot moment concedides per a l'accés a l'Herbari del Col·legi La Salle de Figueres.

BIBLIOGRAFIA

- BONNIER, Gaston. (1911-1934). *Flore complète illustrée en couleurs de la France, la Suisse et la Belgique*. Paris, Librairie Générale de L'Enseignement.
- CADEVALL I DIARS, Joan (amb la col·laboració de Pius FONT I QUER). (1913-1937). *Flora de Catalunya*. 6 volums. Barcelona, publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans.
- FONT I QUER, Pius (1925). Los herbarios de Catalunya y su conservación. *Mem. Real Acad. Cien. Art. Barcelona 3ª época, XVIII (18): 3 - 14*.
- MALAGARRIGA HERAS, Ramon de Penyafort. (1976). *Catálogo de las plantas superiores del Alt Empordà*. *Acta Phytotaxonomica Barcinonensia, 18*. Barcelona.
- MALAGARRIGA HERAS, Ramon de Penyafort. (1978-1980). *Sinopsis de la Flora Ibérica*. volums. La Salle de la Bonanova-Barcelona.
- MALAGARRIGA HERAS, Ramon de Penyafort. (1978). *Nomenclador de las plantas superiores del Alt Empordà*. La Salle de la Bonanova-Barcelona.
- MALAGARRIGA HERAS, Ramon de Penyafort. (1982-1983). *Centurias de plantas sennenianas. Actualización nomenclatural*. La Salle de la Bonanova-Barcelona.
- TUTIN, T.G., et al. (1964-1980). *Flora Europaea*. 5 volums. Cambridge University Press.